

яка багато років існує в Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого, свідчить про високий рівень осмислення соціальних і духовних проблем української спільноти, глибину гуманістичних настанов, які є запорукою формування громадянської позиції індивіда.

Українське суспільство сьогодні потребує формування нової генерації юристів – не тільки високопрофесійної, а й соціально активної, такої, що досягає свою діяльність як покликання, як моральний обов'язок.

Виховання такої генерації, яка своїми духовними імперативами визнає одвічні моральні цінності українства та громадянську активність, є нагальним завданням громадянського суспільства України, сутнісним чинником забезпечення дієвості механізмів правової відповідальності у суспільстві.

Список літератури: 1. Донченко О., Романенко Ю. Архетипи соціального життя і політика (Глибинні регулятиви психополітичного повсякдення). – К. : Либідь, 2001. – 334 с. 2. Еволюція етосу юриста в Україні (історичний та соціально-психологічний нарис) / В.О. Лозовой, В.О. Рум'янцев, Л.В. Анучина та ін.; за ред. В.О. Лозового та В.О. Рум'янцева. – Х. : Право, 2011. – 264 с. 3. Уманець О.В., Ценко М.Б. Етикет у просторі спілкування та професійній діяльності юриста. – Харків: Колегіум, 2011. – 148 с. 4. Культура України: тезаурус і персоналії / Л.В. Анучина, О.А. Стасевська, О.В. Уманець та ін.; за ред. Л.В. Анучиної, О.А. Стасевської, О.В. Уманець; наук. ред. В.О. Лозовой. – Х. : Право, 2014. – 276 с. 5. Кримський С.Б., Павленко Ю.В. Цивілізаційний розвиток людства. – К.: Вид-во «Фенікс», 2007. – 316 с. 6. Морфологія культури: тезаурус / За ред. проф. В.О. Лозового. – Х. : Право, 2007. – 384 с.

*Балюк В.М.
м. Харків, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ЗАХИСТУ РЕНТНИХ ВІДНОСИН

В умовах адаптації національного законодавства до стандартів ЄС особливої актуальності набуває питання вдосконалення інституту захисту суб'єктивних прав та інтересів фізичної особи, в тому числі й зобов'язального характеру. Значення захисту цивільних прав пояснюється тим, що суб'єктивне право лише тоді може бути визнано мірою можливої поведінки уповноваженої особи, коли воно забезпечене (гарантовано) від неправомірного впливу зовнішніх чинників. Така гарантія найбільш ефективно втілюється у можливості вимагати захисту цивіль-

них прав та інтересів [1]. Проблематика захисту прав та інтересів осіб актуальна і стосовно рентних правовідносин, оскільки інтенсивний розвиток відносин в сфері укладання договорів з метою отримання майна у власність природно призвів до розширення застосування договору ренти. У зв'язку з цим поряд з позитивним досвідом використання рентних відносин, виникло чимало судових справ з приводу цього договору. Це вказує на необхідність дослідження правового механізму захисту рентних відносин.

У юридичній науці проблемам договору ренти присвячені праці М.П. Апанасюка, М.І. Бару, О.Г. Бикова, О.А. Вороніна, Л.А. Лунця, В.Г. Олюхи, В.Ф. Маслова, К.Г. Токаревої та інших науковців. Незважаючи на досягнення вказаних вчених в сфері дослідження договору ренти, все ще залишається дискусійним питання щодо правового механізму захисту рентних відносин, що і потребує окремого розгляду.

Метою тез – є встановлення особливостей цивільно-правового механізму захисту рентних відносин. Для визначення цієї складної правової дефініції необхідно встановити поняття «рентних відносин», «цивільно-правового механізму захисту», оскільки виділення будь-якої категорії, в тому числі й цивілістичної, вимагає з'ясування її спеціального змісту і призначення, що дозволяє достатньою мірою охарактеризувати досліджуване явище суспільного життя й розкрити особливості захисту рентних правовідносин.

Рента (від лат. *reddita* – віддіна назад) може розглядатися у двох значеннях: по-перше, це регулярно одержуваний дохід на капітал, який вкладено у цінні папери, нерухомість тощо, та не пов'язаний зі здійсненням одержувачем ренти підприємницької діяльності; по-друге, цивільне законодавство виділяє три види договору ренти [2, с. 624]. Згідно ст. 731 ЦК України за договором ренти одна сторона (одержувач ренти) передає другій стороні (платникові ренти) у власність майно, а платник ренти взамін цього зобов'язується періодично виплачувати одержувачеві ренту у формі певної грошової суми або в іншій формі. Договором ренти може бути встановлений обов'язок виплачувати ренту безстроково (безстрокова рента) або протягом певного строку. Дане зобов'язання є триваючим, оскільки не передбачає одноразової дії для свого виконання. Для договору ренти характерним є: відсутність еквівалентної ціни, фідучіарність, тривалість і алеаторність відносин [3].

За договором ренти виникають рентні правовідносини. Рентні правовідносини – це відносини, які виникають з договору ренти та діють на протязі виконання платником ренти свого зобов'язання. Моментом виникнення рентних правовідносин слід вважати: момент нотаріального посвідчення договору ренти (при відчуженні рухомого майна

під виплату ренти, коли майно вже фактично передано); момент фактичного вручення рухомого майна (якщо вручення відбулося після нотаріального посвідчення договору ренти); момент державної реєстрації права власності платника ренти на нерухоме майно в органах юстиції, які здійснюють таку реєстрацію (при відчуженні за договором ренти рухомого майна) [4]. Припиняються рентні відносини з моменту повного виконання сторонами, прийнятих на себе зобов'язань за договором.

Можливість виконувати рентне зобов'язання на протязі певного часу має не тільки позитивні властивості для сторін договору, але і певні ризики, оскільки зміни у доходах населення, збільшення курсу іноземної валюти, кризи фінансової системи держави можуть об'єктивно призвести до неможливості виконувати прийняти на себе зобов'язання за договором ренти.

Судова практика України свідчить, що договір ренти може порушуватися, як діями одержувача ренти, так і платника ренти. Наприклад, 14.04.2007 року між особами було укладено договір ренти, згідно з умовами якого одна сторона зобов'язалась в повному обсязі погасити зобов'язання другої сторони по кредитному договору № 532 від 06.02.2007 року укладеного з ВАТ «Державний ощадний банк України», а після повного погашення кредиту друга особа зобов'язалась зняти автобус з реєстрації для оформлення. Позивач за справою в повному обсязі виконав умови договору ренти, що підтверджується довідкою ПАТ «Державний ощадний банк України» за № 11–2/937 від 10.02.2012 року, однак до теперішнього часу відповідачка ухиляється від виконання договору, а тому суд вважає, що право позивача порушено та за ним необхідно визнати право власності на вищевказаний автобус [5]. Цей приклад ще раз підкреслює, що у разі порушення стороною договору ренти виникає необхідність застосувати правові механізми захисту цивільних прав.

В контексті цього слід звернути увагу на те, що поняття «механізм» використовується не лише стосовно питання про захист прав людини, а й стосовно інших правових явищ. У зв'язку з цим, заслуговують уваги доводи О.В. Сосніної, яка вважає, що категорія «механізм» дозволяє охопити весь процес захисту прав людини, подати його в системно-динамічному вигляді, розкрити структуру, взаємозв'язок і взаємодію елементів і стадій захисту, виявити його спеціальні юридичні функції, ефективно розв'язувати питання процедур і порядок такого захисту [6, с. 41, 42]. Враховуючи висловлювання Є.В. Вавіліна, що мета механізму захисту цивільних прав – забезпечити за допомогою послідовно організованих юридичних засобів реальний гарантований захист суб'єктивних прав і інтересів [7, с. 183]. Отже, визначаючи поняття «механізм захисту рентних відносин», слід звернути увагу на те,

що саме поняття «механізм захисту суб'єктивних цивільних прав» трактується по-різному. В.В. Бутнев механізм захисту суб'єктивних цивільних прав визначає як взяті цілісно систему правових способів, за допомогою яких здійснюється захист охоронюваних законом інтересів, розв'язання правових колізій та усуваються інші перешкоди в реалізації суб'єктивних прав [8, с. 6]. О.В. Сосніна розкриває його у вигляді сукупності інституціонально-інструментальних правових способів, на підставі та в межах яких людина може здійснити захист для відновлення свого порушеного права [6, с. 41]. Не заперечуючи проти такого підходу, не можливо погодитися з тим, що це – сукупність інституціонально-інструментальних правових способів, скоріше – система. У зв'язку з цим, імпонує думка Є.В. Вавіліна, який вважає, що механізм захисту суб'єктивних цивільних прав – це індивідуально вибудована система правових засобів та умов, яка спрямована на досягнення кінцевої мети щодо юридичного і фактичного відновлення порушених прав або припинення їх порушення [7, с. 179].

Для визначення «механізму захисту рентних відносин» важливе значення має питання про його складові. У юридичній доктрині як основні елементи механізму захисту суб'єктивних цивільних прав виділяють: 1) юридичні норми, які регулюють суспільні відносини в розв'язанні конфлікту; 2) правовідносини, в межах яких здійснюються способи захисту суб'єктивних прав; 3) акти реалізації прав і обов'язків у розв'язанні конфлікту [9, с. 9].

На думку О.В. Сосніної, до основних складових механізму захисту слід віднести: нормативно-правові акти, тобто систему законодавства з цього питання; інституційну частину – органи і організації, до компетенції і задач яких входить захист прав людини; інструментальну частину – необхідні для ефективного застосування засоби захисту прав людини [6, с. 41]. Є.В. Вавілін, не оспорюючи вищевказані елементи, вважає, що одним із суттєвих факторів оптимізації всього механізму захисту цивільних прав є наявність юридичної доктрини, яка найбільш повно й адекватно відображає сучасні суспільні відносини, та вважає, що вона також є елементом механізму захисту [7, с. 181]. Аналіз наведених положень свідчить про те, що всі вони мають право на існування.

На підставі проведеного дослідження можна запропонувати наступні висновки. Цивільно-правовим механізмом захисту рентних відносин – є система правозахисного регулювання та захисту, що спрямована на відновлення порушених рентних правовідносин або припинення їх порушення. Елементами цього механізму захисту є: сукупність регулятивних та охоронних норм позитивного (цивільного) права; на-

явність рентних правовідносин, які виникають з договору ренти; виконання фактичних та юридичних дій щодо самозахисту і захисту порушених (оспорюваних) прав; комплекс реально діючих адекватних цивільно-правових способів, засобів (інструментів, форм), організаційних, процесуальних (процедурних) норм, прийомів і технологій захисту рентних правовідносин. Метою цивільно-правового захисту рентних відносин є: 1) захист прав та інтересів сторін договору ренти, які бажають отримати позитивний ефект від укладання договору, зокрема отримання майна, грошей, майнових прав інше; 2) попередження можливих правопорушень в сфері рентних правовідносин; 3) усунення перешкод у здійсненні суб'єктивних цивільних прав, які виникають з договору ренти; 4) відновлення порушених суб'єктивних цивільних прав і законних інтересів суб'єктів рентних правовідносин.

Список літератури: 1. Стефанчук Р.О. Цивільне право: навчальний посібник. – К. : Прецедент, 2005 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ebk.net.ua/Book/law/stefanchuk_tsivpu/part3/302.htm
2. Популярный юридический энциклопедический словарь / Редкол. : О.Е. Кутафин, В.А. Туманов, И.В. Шмаров и др. – М. : Большая российская Энциклопедия, изд. «Риспол Классик», 2001. – 800 с.
3. Апанасюк М.П. Договір ренти: Лекція [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.pravoznavec.com.ua/period/chapter/3/9/1552#_ftn1
4. Воронин А.А. Понятие и содержание рентных правоотношений по Гражданскому кодексу Российской Федерации: Теоретические проблемы : диссертация ... кандидата юридических наук : 12.00.03. – Москва, 2001. – 164 с.
5. Рішення Біляївського районного суду Одеської області за Справа № 1506/457/2012 від 18.04.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/22636107>
6. Сосніна О.В. Удосконалення юридичного механізму захисту прав людини Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: Матеріали IV регіональної наукової конференції. – Львів, 2006. – С. 41–43.
7. Вавилин Е.В. Некоторые проблемы механизма защиты субъективных гражданских прав // Правоведение. – 2002. – № 3. – С. 78–185.
8. Бутнев В.В. Понятие механизма защиты субъективных гражданских прав: Сб. научн. тр. – Ярославль: Типография Ярославского политехнического института, 1990. – С. 5–17.
9. Бутнев В.В. К понятию механизма защиты субъективных прав // Субъективное право: Проблемы осуществления и защиты. Владивосток, 1989. – С. 9–25.